

CENAD

Sediul consiliului local: Cenad nr. 652, telefon/fax 0256/374501;

Coordonate:

46°08'02" lat. N;
20°34'60" long. E;

Repere istorice:

-sec. al XI-lea - este amintită așezarea **Morisenă** (Cenad);

-1241 - cetatea Cenadului este cucerită și dărâmată de tătarii hanului **Budjic**, dar va fi reconstruită în timpul episcopului **Bulcsú**;

-1459 - episcopul **Albert Hangocsy** pune să se facă șanțuri de apărare în jurul cetății;

-1514 - răsculații lui **Gheorghe Doja** ocupă cetatea, dărâmă biserica și ard casele;

-cetatea va fi refăcută în câțiva ani de episcopul **Francisc Csaholyi**;

-1613 - cetatea, ocupată de sârbi, e cucerită de **Gavril Bethlen**, care o dă otomanilor și rămâne în stăpânirea lor până în anul 1685;

-1701 - cetatea medievală este dărâmată, prin hotărârea păcii de la Karlovitz (1699), iar pe ruinele ei începe construcția satului Cenad propriu-zis;

-1781 - localitatea se separă în Cenadul Mare (locuit de sârbi) și Cenadul Vechi (colonizat cu germani între anii 1764-1765);

-1853 - s-a născut **Carol Telbisz**, avocat, primar al Timișoarei între anii 1885-1914 (d.14.07.1914);

-1858 - domeniul de la Cenad aparține familiei armâne **Nako (Nacu)**;

-Cenadul Vechi și Cenadul Mare sunt reunificate;

-1921 - se înființează ferma de selecție și ameliorare a semințelor, aparținând de „Sămânța” S.A. București;

-31 iulie 1933 - se naște **Gheorghe Galetin**, coregraf, dirijor, instrumentist;

-1936 - Cenadul avea 1302 case, școală primară, școală confesională sârbă, două coruri bărbătești, cerc cultural, club economic sârbesc, societate a pompierilor, societate de lectură română, moară cu aburi etc.

-1936 - se naște **Tomislav Giurici**, dirijor și compozitor;

-28 noiembrie 1936 - s-a născut muzicianul **Milan Luchin** (d.1.07.2005);

-8 septembrie 1947 - se naște **Geo Galetaru**, poet și jurnalist;

-17 decembrie 1949 - se naște **Ioan Hațegan**, istoric și publicist;

-1971 - învățătorul **Zlata Pavlovici** înființează grupul vocal-instrumental „**Lale sa Moria**”;

-2000 - este inaugurat punctul de frontieră

Cenad-Kiszombor (Ungaria);

-2002 - Cenadul avea 4 234 de locuitori;

-2003 - este inaugurată vama Cenad, cu funcționare non-stop;

-22.12.2003 - este înființată Asociația Culturală „Concordia” (preș. **Gheorghe Duran**);

-2006 - se desfășoară prima ediție a Festivalului Internațional al Tamburașilor;

-2008 - apare anuarul Asociației culturale „Concordia” din Cenad;

-apare lucrarea „Cenadul pur și simplu” de **Dușan Baiski**;

-2012 - apare volumul „**Cenad - studii monografice**”, autor **Dușan Baiski**;

-2013 - este construită o creșă nouă cu fonduri europene;

-sunt asfalțati în comună 13 km. de drum;

Populația stabilă la 1 ianuarie 2012 - total = 4 207 persoane, din care:

- masculin = 2 040 persoane

- feminin = 2 167 persoane

Numărul locuințelor la 1 ianuarie 2013 = 1566

Instituții școlare: Școala gimnazială; Grădiniță;

Instituții sanitare: Cabinete medicale: (trei); Farmacie umană; Dispensar veterinar;

Instituții culturale: Bibliotecă (1958); Muzeu;

Baze sportive: Teren de fotbal; Teren de sport (la școală);

Biserici și mănăstiri: Ortodoxă română (1880); Ortodoxă sârbă (1773); Greco-catolică (1911); Romano-catolică (1871); Penticostală; Baptistă (1922); Mănăstirea Morisenă;

Ruga și alte manifestări cultural-religioase: Ruga ortodoxă sârbă (22 mai); Ruga ortodoxă română (de Rusalii); Hramul Mănăstirii Cenad (24 iunie-Nașterea Sfântului Ioan Botezătorul); Ruga greco-catolică (29 iunie); Ruga romano-catolică (24 septembrie); Festivalul Tamburașilor (13 septembrie).

CENAD

POVEȘTEA PĂGÂNULUI AJTONY

La sfârșitul mileniului I, ducele triburilor maghiare, Vajk, hotărâște să treacă la catolicism, fapt care se împlinește la anul 1000, Vajk luându-și numele de Ștefan - István (foto, dreapta). La capătul regatului, în Banat, pe Mureș, stăpân era însă ducele păgân Ajtony. Legenda spune că acesta era foarte crud cu supușii, pe care-i pedepsea ca un barbar. Asta nu l-a împiedicat însă să aducă din Grecia, de la Tessaloniki, arhitecți vestiți care să-i ridice un palat mareț la Morisena, în apropierea locului unde s-a aflat odinioară castrul roman Marisenum.

Regele Ștefan, aflând de faptele rele ale lui Ajtony, trimite la Morisena (Mureșana) pe o rudă de-a sa, fost amic al păgânului, și anume pe Csanád. Trecut nu de multă vreme la creștinism, Csanád, încreștinat în orașul Esztergom, duce la îndeplinire porunca regelui Ștefan. Ajtony află de la iscoadele lui de expediția lui Csanád și-l atacă prin surprindere, obligându-l pe trimisul regelui Ștefan să se retragă la Kanizsa. Aici, peste noapte, în timp ce se ruga lui Dumnezeu, promițând că va ridica o mănăstire dacă va învinge, lui Csanád, după cum povestește Sfântul Gerhard (Gellért) în memoriile lui, îi apare-n vis un leu care-l îndeamnă să-l atace de îndată pe Ajtony. Csanád își adună oastea și, în miez de noapte, atacă cetele lui Ajtony. Crâncena bătălie s-a dat în locul unde se află azi satul Tomnatic. Csanád învinge, îl omoară pe păgânul Ajtony și trimite capul acestuia regelui Ștefan. Ca să-l răsplătească pe învingător, regele înființează un județ nou, Csanád, pe care-l dăruiește rudei sale. Ștefan ia în stăpânire proprietățile celui ucis și înființează o episcopie la Csanád, iar cetatea din marginea Banatului devine Cetate regală.

MĂNĂȘTIREA MORISENA

A fost înființată în anul 2003. La Cenad (Morisena) exista în jurul anului 1002 o mănăstire de călugări răsăriteni, cea mai veche atestată documentar de pe teritoriul de azi al României. Lăcașul monahal actual este o

mănăstire de călugărițe, cu patru viețuitoare și viață de obște și are hramul „Nașterea Sfântului Ioan Botezătorul” (24 iunie), același hram pe care-l avea în urmă cu o mie de ani vechea mănăstire. Biserica a fost târnosită la 24 iunie 2005 prin P.S. Episcop-vicar Lucian Lugojanul. S-au binecuvântat corpul de clădire și paraclisul de vară, toate construite în plin câmp. La 31 august 2008, Mănăstirea Morisena a fost vizitată de Prea Sfințitul Paisie Lugojanul. Înaltul ierarh a săvârșit Sfânta Liturghie în cadrul căreia a fost hirotonit întru preot ierodiaconul Matei Hădărig.

FOTO
DOCUMENT:

1 Decembrie 2008 -

Ziua Națională a României a fost sărbătorită în centrul Cenadului de sute de oameni.

CENAD

OMUL-ORCHESTRĂ

Gheorghe Galetin s-a născut la Cenad la 31 iulie 1933. Termină școala cu predare în limba sârbă din sat în 1949 și mai apoi este ucenic de măcelar, meserie pe care o practică până în anul 1952. Primul îndrumător muzical i-a fost **Sava Giuricin**. În 1953 conduce Fanfara Militară și formația de muzică ușoară din Jimbolia, pleacă la Ansamblul de Estradă din București, care, după o lună, se mută la Timișoara. Activează aici până în 1956, când este lăsat la vatră.

Între 1956 și 1960 activează la Ansamblul Sârb de Stat (dansator, solist instrumentist), împreună cu soția sa **Natalia**, coristă și dansatoare. A lucrat și învățat cu dirijori (Ioan Kecenovici, Ișfan Pătru, Teodor Foale) și coregrafi (Ionel Marcu și Mara Cărăuș) de excepție. Termină liceul „C.D. Loga”, frecventează cursurile Școlii Populare de Artă din Timișoara, avându-i ca profesori pe: Sava Ilin, Iosif Helman, Emilian Dumitru și Vanu Odrobot. În 1961 conduce activități artistice la uzina „Electromotor” și la ansamblul Uniunii Tineretului Muncitor din Timișoara (ca dirijor). Din 1962 (când începe și colaborare și prietenia cu **Ciprian Cipu**) și până în 1977 activează la Palatul Pionierilor (ansamblul și orchestra „Hora Timișului”). Este îndrumător, dascăl, dirijor și autor de creații și orchestrații muzicale originale, coregraf, dacă e nevoie instrumentist, uneori și director cu remarcabile calități manageriale și de creator de ansambluri. Sute și sute de artiști amatori și profesioniști trec prin colectivele de la Palat, Casa Tineretului („Hora Banatului”, „Kolo”), Universitate („Datina”), Facultatea de Medicină, Centrul de Cultură și Creație, Clubul Constructorul, Liceul de Filologie-Istorie („Izvorul”), Clubul C.F.R. („Bănățeană”). În cartea ei „Cântul leac inimii știe”, Marinela Panțaru vorbește de 1495 de actuali și foști colaboratori și elevi, instrumentiști, dansatori și soliști vocali în toate ansamblurile și formațiile folclorice conduse de Gheorghe Galetin „Giurița”, „nea Gale”, sau „Cicia”, cum îl știi generații de „ansambluști”! Obține numeroase premii la festivaluri de folclor naționale și din străinătate (Serbia, Bulgaria, Ungaria, Slovacia, Italia, Austria, Franța, Spania, Belgia). A realizat concerte, înregistrări și apariții la Radio și Televiziune. A primit distincții și premii, ultimul fiind trofeul „PROCULTURA 2008” din partea Consiliului Județean Timiș. Fiul lui Giurița, **Deian Galetin**, este un acordeonist de excepție, absolvent al Conservatorului din București (doctorat în Muzică, în 2011), dirijor al ansamblului „Timișul” din Timișoara, iar nora, **Andreea Voica-Galetin**, fiica **Nicoletei Voica**, este o valoroasă solistă de muzică populară bănățeană.

O LUCRARE DE CREDINȚĂ: ISTORIA BANATULUI

Istoricul bănățean **Ioan Hațegan** s-a născut la 17 decembrie 1949 la Cenad. Este absolvent și doctor în istorie al Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca. Cercetător științific principal I la Institutul de Științe Socio-Umane Titu Maiorescu al Academiei Române, filiala Timișoara. Președinte fondator al Fundației Banatul. Istoric, publicist, scriitor.

A publicat numeroase cărți, studii de specialitate și articole, dintre care amintim lucrările: „**Harta turistică a județului Timiș**”, București, 1987; „**Pavel Chinezu**”, Timișoara, 1994; „**Din vremea lui Dracula-Fiul morarului din Satchinez**”, Ed. „Almanahul Banatului”, 1994; „**Cultură și civilizație medievală la Mureșul de Jos**”, Ed. „Almanahul Banatului”, 1995; „**Monografia Camerei de Comerț Timișoara**”, Timișoara, 2000; „**Habitat și populație în Banat (secolele XI-XX)**”, Timișoara, 2003; „**Filippo Scolari - Un condotier italian pe meleaguri dunărene**”, 1997; „**Vilayetul de Timișoara 1552-1716**”, 2005; „**Din cronologia județului Timiș**”, (coautor), 2004; „**Din vremea lui Dracula-fiul morarului din Satchinez**”, Timișoara, ediția a II-a, 2006; „**Patrimoniu bănățean**” vol. I, 2008; „**Din cronologia județului Timiș**”, (coautor), ediția a III-a; „**Istoria Timișoarei**” (manual opțional, coautor) 2007-2008; „**Premiere și priorități timișorene**” - volumele I și II, 2008-2009; „**Turist prin Timișoara**”, 2010 (ediția a II-a); „**Zona turistică Herneacova**”, Timișoara, 2012; „**Alimentarea cu apă a Timișoarei**”, 2013; „**Monografia Casei de Ajutor Reciproc a Pensionarilor din Timișoara**”, Timișoara, 2012; „**Dicționar istoric al așezărilor din Banat: sec XI-XX**”, Timișoara, 2013.

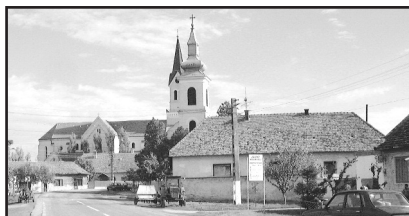
CENAD

GERHARD DE SAGREDO - SFÂNT ȘI MUCENIC

Dieceza Romano-Catolică de Timișoara a sărbătorit în anul 2010 împlinirea a 980 de ani de la întemeierea Episcopiei de Cenad, înființată de Regele Ștefan cel Sfânt al Ungariei. Primul episcop al Episcopiei de Cenad a fost Gerhard de Sagredo, călugăr benedictin italian, care a fost hirotonit episcop în anul 1030. Gerhard a fost ucis în 24 septembrie 1046 la Buda, fiind ulterior cinstit ca sfânt și mucenic (1083). Locul martiriului episcopului a fost Muntele Gellért, în capitala Ungariei de astăzi. Sarcofagul lui Gerhard, socotit sfânt și mucenic, se află în biserica romano-catolică din Cenad, deși unele surse susțin că acolo s-ar afla rămășițele regelui ungar Ludovic Cumanul (Ladislau al IV-lea, 1272-1290, 9,5fiul lui Ștefan al V-lea).

Sfântul Gerhard a înființat la Cenad o școală teologică, a pus temelia Episcopiei de Cenad, a înființat parohii, a zidit biserici și mănăstiri în ținutul dintre râurile Mureș, Tisa și fluviul Dunărea. Sfântul Gerhard este autorul unei opere teologice importante („Deliberatio Gerardi Moreसानae episcopi suora hymnum trium puerorum”), păstrată astăzi în Biblioteca Națională din München.

În urma Tratatului de la Versailles-Trianon (1918-1919), Episcopia de Cenad (cuprinzând Banatul istoric și județul Arad) a fost împărțită între Ungaria (32 de parohii, cu centrul la Szegeed), partea mijlocie, cu 64 de parohii și centrul la Beciche-recu Mare (azi Zrenjanin), a revenit Regatului sârbilor, croaților și slovenilor, iar partea cea mai mare a Episcopiei de Cenad (cu 162 de parohii, împreună cu Cenadul și reședința episcopală din Timișoara) a revenit Regatului României. În anul 1930, prin actul Solemnii Convențione, a fost înființată Dieceza de Timișoara, ca succesoare pe teritoriul României Mari a străvechii Episcopii de Cenad. Sfântul Gerhard, ca și Sfântul Ștefan, sunt socotiți ocrotitorii Episcopiei romano-catolice de Timișoara.

TOMISLAV GIURICI

Dirijor, compozitor, folclorist, instrumentist primăș/tamburiță (primiță), profesor de istorie și geografie, născut la Cenad în anul 1936, profesorul **Toma Giurici** a funcționat 12 ani (1958-1970) în orchestra Ansamblului Sârb de Cântece și Dansuri din Timișoara în calitate de concert-maestru. În anul 1973 înființează grupul vocal-instrumental „Lale sa Moria” / „Feciorii de pe Mureș” din Cenad cu care promovează folclorul sârbesc și românesc, grup cu care a făcut înregistrări la TVR, la Televiziunea din Belgrad, la Radio și Televiziunea din Novi Sad. Metodist la Casa Creației Populare (1975-1985), apoi instructor artistic la Casa Municipală de Cultură din Timișoara (1985-1992), organizează și susține concerte la Timișoara, Variaș, Cenei, Diniăș, Cenad, Sânmartinu Sârbesc, dar și în Banatsko Novo Selo, Vârșet, Zrenjanin, Guča. În orchestra sa sunt folosite doar instrumente cu coarde

ciupite: tamburași (primițe, terț-primițe, bas-prim), viole, violoncele, contrabas fără arcuș. Repertoriul său cuprinde lucrări ca Nebo je tako vedro (Cerul e atât de senin), Ștose bore misli moje? (De ce vă zbateți gândurile mele?), Tamo daleko (Acolo, în depărtare), Kreće se ladja francuska (Pornește vaporul francezesc), Kaž i mi, kaž i (Spune-mi, spune). În anul 1981 revigorează corul „Sloga” (**Armonia**, înființat în 1922 de Pera Kostić), care va activa până în 1992, pentru ca în anul 2003 să reactiveze corul „Zora” al Bisericii ortodoxe sârbe din Mehala. Publică „Culegere de cântece populare sârbești”.

În 1968 i s-a decernat Ordinul „Meritul cultural” clasa I, iar în 2007 a fost distins cu Diploma și „Insigna de aur” decernate de Ministerul Culturii și Diasporei din Serbia, „**pentru dezvoltarea culturii sârbe în România și cu Diploma Uniunii Sârbe din România ca recunoaștere și prețuire a efortului depus pentru păstrarea tradițiilor folclorice sârbești din România**”.